

- господарства в 1926 р. // *Статистичний бюлетень. – Проскурів: Окружне статистичне бюро – Ч. 1. – січень-грудень 1926 р.*
4. Калініченко В.В. *Селянське господарство України в період непу – Харків: Основа, 1997.*
5. Олійник І.С. *Економіка сільського господарства Поділля // Записки сільськогосподарського інституту в Кам'яниці на Поділлі. – КН. 2. – Кам'янець на Поділля: Друкарня ім. Леніна, 1926.*
6. Підкуймуха Ю.П. *Сільське господарство Кам'яниччини за перше десятиліття революції та заходи щодо його розвитку. – Кам'янець-Подільський, 1927.*
7. Рибак І.В. *Індивідуальне селянське господарство Поділля у добу непу. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2008.*
8. Лойко О.Г. *Розвиток сільського господарства і становища селянства на Поділлі у відбудовний період (1921-1925 рр.) // Наукові праці Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. – Серія: Історія. – Вінниця, 1999. – Вип. 1.*
9. Святець Ю.А. *Регіональні особливості організації селянського господарства України на весні 1926 р. // Український селянин. – Черкаси, 2004. – Вип. 8.*
10. *Сільськогосподарські райони Поділля і громадські сівозміни для них. – Вінниця: Подільське земельне управління, 1925.*
11. *Голод та голодомор на Поділлі 1920-1940 рр. // Збірник документів та матеріалів. – Вінниця: Логос, 2007.*
12. *Бюлетень Подольського губернского статистического бюро. – Год 6. – Винница, 1925. – № 2 (29). – апрель-июнь 1925.*
13. *Бюлетень Вінницького окружного статистического бюро. – Рік видання 1. – Вінниця: Держдрукарня ім. Леніна – № 1-2. – жовтень-березень 1926.*
14. Плюйко С.А. *Велика рогата худоба Кам'яниччини. Матеріали по обслідуванню великої рогатої худоби в 1924-1926 рр. // Записки сільськогосподарського інституту в Кам'яниці на Поділлі. – Кам'янець на Поділля, 1928. – Т. 5.*
15. Плюйко С.А. *Матеріали до характеристики вівчарства до характеристики вівчарства на Поділлі // Записки сільськогосподарського інституту в Кам'яниці на Поділлі. – Кам'янець на Поділля, 1928. – Т. 5.*
16. *Не знищуйте телят // Червоний кордон. – 1925. – 11 квітня.*
17. *Статистичний бюлетень. – Проскурів: Окружне статистичне бюро – Ч. 2. – 1927. – січень-грудень 1926.*
18. *Дбайте про чистоту // Червоний кордон. – 1927. – 16 листопада.*
19. *Якого помешкання потребує худоба // Червоний кордон. – 1925. – 11 жовтня.*
20. *Калічить худобу // Червоний кордон. – 1927. – 1 червня.*
21. *Стан сільського господарства Кам'янецької округи та його перспектива. – Кам'янець-Подільський, 1926.*
22. *Матеріали до статистичного аналізу сільського господарства Вінницького округу за десятиріччя 1917-1926 рр. – Вінниця, 1926.*

Н.Р. Романець

КУРС НА „ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКЕ ЗМІЦНЕННЯ КОЛГОСПІВ” І РЕПРЕСІЇ

В умовах формування демократичних інститутів української незалежної держави й становлення громадянського суспільства особливого значення набуває наукове осмислення феномену радянського тоталітаризму, важливим чинником утвердження якого стали масові репресії. За останні два десятиліття відбулися кардинальні зміни у дослідженні репресивної компоненти сталінської модернізації аграрного сектора, внаслідок чого українська

історіографія вийшла на якісно новий ступінь її розуміння й засвоєння. У працях Ю. Шаповала [1], С. Кульчицького [2], В. Нікольського [3] розкрито механізми творення партійно-радянськими й каральними органами масового терору проти сільського населення України під час суцільної колективізації і хлібозаготівель 1932/33 р. Разом із тим, урахувавши складність проблеми, далеко не всі її аспекти на сьогодні знайшли належне висвітлення. Так, поза увагою істориків фактично залишилися каральні заходи влади після закінчення заготівельної кампанії 1932/33 р. Тому у пропонуванні статті автор ставить за мету проаналізувати роль репресій у реалізації політики, спрямованої на „організаційно-господарське зміцнення колгоспів”, що реалізовувалася в українському селі протягом другої половини 1933 – 1936 рр.

Період від середини 1933 р. по 1936 р. українські історики називають постголодоморним, а західні й російські застосовують термін „неонеп”, звертаючись до іронічного визначення Л. Троцьким оновленого сталінського курсу [4, 7]. Катастрофічна ситуація у сільському господарстві, спричинена суцільною колективізацією і голодомором 1933 р., примусила Кремль дещо скорегувати аграрний курс, не відходячи при цьому від вирішення стратегічних завдань. Політика „організаційно-господарського зміцнення колгоспів” мала на меті максимально вдосконалити систему колективного господарювання в умовах подальшої викачки із села сировини, хліба, людських ресурсів. До того ж, як зазначає російський дослідник Ю. Мошков, на той час більшість колгоспників „звиклися з тим, що їх праця спрямована на користь держави” [4, 7].

Реалізація Кремлем нового „антикризового курсу” проявилася передусім у спробі вирішити заготівельну проблему. 19 січня 1933 р. РНК і ЦК ВКП(б) ухвалили постанову „Про обов’язкову поставку зерна державі колгоспами та одноосібними господарствами”. Новий закон ліквідував „договірну (контрактаційну) систему заготівель зернових культур”, яка дозволяла постійно корегувати заготівельні плани, і встановив „для колгоспів та одноосібних господарств тверді, що мають силу податку, зобов’язання на здачу зерна державі за встановленими державними цінами”. Райвиконкоми повинні були вручити ці зобов’язання кожному колективному об’єднанню та індивідуальному господарству до 15 березня. Обов’язкова поставка зерна не могла перевищувати третини валового збору кожного господарства за середнього врожаю. Важливе значення для селян мала проголошена у законі сувора заборона „місцевим органам влади й заготівельним органам допускати зустрічні плани”. Все інше зерно після виконання хлібопоставок залишалось „в цілковитому розпорядженні самих колгоспів, колгоспників і одноосібників” [5].

Прийняття нового заготівельного закону, на погляд союзного керівництва, дозволяло „зміцнити стан колгоспів, ... утворити сталість у господарстві та забезпечити колгоспові й одноосібникові можливість твердо розраховувати свої прибутки” [6]. Однак, як зазначає російський історик І. Зеленін, на практиці закон зазнав „суттєвої деформації”, оскільки сутність взаємовідносин держави і колгоспів, як і раніше, визначав позаекономічний примус [7, 112]. Змінився

порядок проведення хлібозаготівель, але не змінилася їх ідеологія – „викачування зерна із села на потреби індустріалізації” та методи їх проведення. За найменших ускладнень під час проведення хлібозаготівельних кампаній центральна та республіканська влади зверталися до апробованої зброї – репресій.

Те, що влада не збиралася відмовлятися від застосування репресій для забезпечення виконання „першої заповіді” – заготівельних планів доводить і той факт, що запровадження нової системи заготівель супроводжувалося одночасним корегуванням адміністративного й кримінального законодавства республіки. Внесені у 1933 р. постановою ВУЦВК та РНК УСРР зміни до Адміністративного та Кримінального кодексів УСРР передбачали застосування санкцій до колгоспів та одноосібників, „що не виконали в установлені реченці своїх зобов’язань із здавання державі хліба або картоплі, або соняшника”. Згідно з новими статтями 74-5 і 74-6 Адміністративного кодексу УСРР, у таких випадках колективні об’єднання мали карати „грошовим штрафом розміром ринкової вартості недовиконаної частини зобов’язання”, а також „дотерміновим виконанням річного зобов’язання”. Сума штрафу для одноосібників була більш значною – „у межах до п’ятиразового розміру недовиконаної частини покладеного зобов’язання за ринковою вартістю”. За „повторне” невиконання заготівельних зобов’язань дозволялося притягувати одноосібників до кримінальної відповідальності за статтею 58-1 КК УСРР, яка передбачала покарання у вигляді „позбавлення волі на реченець не менший, як шість місяців, або примусових робіт на реченець до одного року”. Більш суворі покарання встановлювалися для куркулів–саботажників заготівель і за „опір органам влади під час стягання” – „позбавлення волі на реченець до п’яти років з конфіскацією всього або частини майна, з засланням або без нього” [8, 115-116].

Оновлене адміністративне і кримінальне законодавство було апробоване владою вже під час хлібозаготівельної кампанії 1933 р. Приміром, у Вознесенському районі з початку хлібоздачі і до 15 серпня 1933 р. оштрафували 30 одноосібників на загальну суму 53 тис. карбованців. Середня сума штрафу на одне господарство перевищувала 1500 карбованців. У Томаківському районі за невиконання липневого плану хлібоздачі покарали 21 одноосібника: 11 селян засудили, у 10-ти – вилучили хліб. Райуповноважений комітету заготівель РНК у Павлоградському районі протягом п’яти днів серпня оштрафував 7 колгоспів на суму 158 113 карбованців, у середньому більше, ніж на 20 000 карбованців кожний колгосп. Практика застосування репресій продемонструвала, що сума штрафу визначалася сільськими і селищними радами довільно, „враховуючи певну умовність самого поняття ринкової ціни на хліб” [9, 202]. Штрафування колгоспників під час заготівель 1933 р. поєднувалося з таким драконівським заходом, як „повне припинення видачі натуральних авансів” колгоспникам [10, 98]. Жорстокість цього заходу зрозуміла з погляду на те, що мова йде про голодуюче українське село.

Незважаючи на сувору заборону „зустрічних планів”, окремі райпарткоми і МТС продовжували їх

практикувати, маскуючи додаткові завдання по хлібоздачі „під виглядом соцдопомоги, позик”, що надавалися „колгоспами, що вже виконали свої завдання з поставки”, сусіднім відсталим колгоспам. Так, під час заготівель 1933 р. начальник політвідділу Старо-Кременчукської МТС Поляков запропонував артіль „Зелений гай” допомогти комуні „Нове життя”: здати замість неї „у рахунок хлібозаготівлі 35 центнерів пшениці”. А артіль „Новий світ” мала надати позику – 47 центнерів 50 кілограмів зерна колгоспу „Червона зірка” для виконання останнім серпневого плану [11, 141].

Важливим напрямом репресивної діяльності органів юстиції та ДПУ–НКВС у 1933-1936 рр. стала боротьба проти порушень фінансової дисципліни у колгоспах. Так, проведена у вересні 1935 р. органами НКВС УСРР перевірка фінансового стану 139 колгоспів 11 районів Київської області засвідчила, що у більшості колективних об’єднань фінанси перебували у край занедбаному стані. Зокрема, мала місце велика дебіторська заборгованість, яка у колгоспах Житомирського району досягала 300 000 карбованців, Васильківського району – 180 900 карбованців, Смілянського району – 99 000 карбованців. Дебіторська заборгованість формувалася, як правило, не через „безвідповідальне ставлення до фінансового господарства з боку правління колективних об’єднань”, а внаслідок того, що різноманітні державні, громадські та господарські організації (МТС, райвиконкоми, сільради, кооперація) постійно брали „в борг” у колгоспів „сільськогосподарську продукцію, гроші, майно” і своєчасно за них не розраховувалися. У правління колгоспів не було важелів впливу на таких поважних боржників, які не повертали боргів роками аж до спливу строків позовної давності. У свою чергу „наявність великої дебіторської заборгованості ускладнювала розрахунки колгоспів зі своїми кредиторами”, що призводило до виникнення „значної кредиторської заборгованості”. Лише у колективному секторі Васильківського району така заборгованість досягала 192 000 карбованців [12, 253-254].

Окрім цього мали місце численні фінансові зловживання з боку управлінського апарату колгоспів. Правління колективних об’єднань досить часто витрачали кошти не за призначенням, довільно збільшували або зменшували відрахування до різних фондів, користуючись відсутністю належного контролю за їх фінансовою діяльністю. Так, на загальних зборах правління колгоспів про фінансовий стан, як правило, не звітували. Ревізії фінансів у колективних об’єднаннях проходилися нерегулярно. До того ж ревізійні комісії часто „прикривали злочинну діяльність правління колгоспів і не вживали заходів щодо усунення дефектів ведення рахівництва”. Однак головну причину „порушень фінансової дисципліни у колгоспах” і органи юстиції, і НКВС традиційно вбачали у засміченості рахункового апарату колгоспів „класово-ворожим і злочинним елементом”. Так, під час вересневої (1935 р.) перевірки НКВС УСРР у 12 колгоспах Київської області було „виявлено на посадах рахівників 15 осіб колишніх куркулів, петлюрівців та інших неблагонадійних елементів” [12, 254].

Складовою заходів, спрямованих на усунення порушень фінансової дисципліни у колгоспах, була

боротьба органів юстиції і НКВС проти „викривлень при розподілі прибутків в колгоспах”, що знаходило відображення у зрівнянстві, приписуванні трудоднів адміністративному апарату колгоспів і родичам, необгрунтованому знятті трудоднів з колгоспників, розбазарюванні продуктів і грошей, призначених для розрахунків з селянами, або у затримках з виплатами. Так, вереснева (1935 р.) перевірка НКВС УСРР засвідчила, що в багатьох колгоспах Київської області розрахунки з колгоспниками затримувалися, „заборгованість за трудовими досягла значних сум, які не виплачувалися протягом 2-5 років” [12, 254].

Головною причиною „несвоєчасного і неправильного розподілу прибутків” органи прокуратури республіки цілком обгрунтовано вважали „хаотичний стан обліку у колгоспах”. Приміром, у колгоспі „Червона зірка” Купівської сільради Балаклійського району облік перебував у настільки занедбаному стані, що неможливо було з’ясувати скільки трудоднів виробили колгоспники. У більшості колективних об’єднань республіки подібний стан речей зумовлювався відсутністю кваліфікованих рахівників. Тому в 1934 р. за ініціативою прокуратури до колгоспів Київської і Харківської областей направили спеціалістів, які допомогли правлінням здійснити розрахунок [13, 102].

Реалізація більшовицькою партією нового аграрного курсу виявилася й у спробі вирішити проблему колгоспних та радгоспних кадрів. Як справедливо зазначає С. Кульчицький, „нерідко трудові зусилля колгоспників сходили нанівець через некомпетентність, байдужість і корисливість поставленого над ними адміністративно-управлінського апарату. Неспроможність багатьох начальників пояснювалась просто: при їх висуванні керувались не інтересами справи, а тільки анкетними даними”. В результаті до складу правлінь колгоспів потрапляли переважно бідняки й батраки, а не „працелюбні й досвідчені селяни, які в роки непу досягали відмінного результату в індивідуальному господарюванні” [14, 10]. Негативно на склад адміністративно-управлінської ланки колективних об’єднань впливали й перманентні чистки та репресії, які зумовлювали її високу плінність, а відтак ускладнювали організацію ефективного виробничого процесу у колгоспах. Тому 10 травня 1932 р. ЦК ВКП(б) видав постанову, яка заборонила „яким би то не було районним органам знімати членів правлінь колгоспів і проводити дострокові перевибори правлінь без санкцій облземвідділу” [15, 415]. Крім того, саме з цього часу не менш ніж на рік почали призначати бригадирів.

Однак прийняття вказаної постанови не знизило плінність кадрів у керівній ланці колективних об’єднань. Приміром, лише у Павлоградському районі протягом 1936 р. звільнили до 40% голів колгоспів. У 12 колгоспах Новоукраїнського, Фрунзівського, Херсонського, Мало-Вісківського, Новобузького, Любашівського, Трійцького, Доманівського, Рівнянського районів з червня 1934 р. по червень 1935 р. змінився 41 керівник колгоспу. У більшості цих колективних об’єднань протягом року змінилося 3-5 голів. Поширеною була практика, коли некомпетентного керівника, який „провалив колгосп переводили до іншого...”, де він продовжував свою роботу і провалював інший колгосп” [16, 110, 112].

Не кращою була ситуація і з сільським керівництвом. Так, у Бобровицькому районі Чернігівської області протягом січня-квітня 1935 р. повністю змінилося керівництво всіх 17 сільрад. У Київській області за три місяці 1935 р. звільнили 122 секретарів у 904 обстежених сільрадах. В окремих районах Київщини кількість звільнених секретарів сільрад перевищувала 25%. У Горлівському районі Донецької області протягом 1935 р. секретарі сільрад займали свої посади не більше 3-4 місяців [12, 169-170].

Головними причинами звільнення секретарів сільрад були: „непридатність до роботи”, скоєння кримінальних і посадових злочинів, належність до „антирадянських та класово-ворожих елементів”. У НКВС УСРР вважали, що „попередити плінність може лише попередня перевірка при прийомі на роботу і попереднє узгодження з місцевими органами НКВС звільнення з посад секретарів сільрад” [12, 172]. Між тим під час проведення перевірок співробітники НКВС завжди виявляли серед управлінської ланки сільрад і колгоспів „антирадянські та класово-ворожі елементи”. Відсутність виявлених контрреволюціонерів поставила б під сумнів ефективність роботи українських чекістів. Тому перевірки НКВС призводили до протилежних результатів – замість стабілізації керівного складу сільрад та колгоспів відбувалися нові звільнення. Так, серед перевірених протягом січня-березня 1935 р. 746 секретарів сільрад Вінницької області співробітники НКВС УСРР виявили 129 осіб, на яких були компрометуючі матеріали, в результаті чого було знято з посад 53 особи як соціально-ворожих елементів, і 28 осіб – за скоєння кримінальних та інших злочинів. Загалом, на думку НКВС УСРР, звільненню підлягали 20-25% перевіреного складу секретарів сільрад [12, 171].

Підсумовуючи, зазначимо, що курс на „організаційно-господарське зміцнення колгоспів”, проголошений Кремлем після закінчення суцільної колективізації, являв собою комплекс заходів, що мали стабілізувати ситуацію у фактично зруйнованому під соціалістичної перебудови і голодомору усупільненому аграрному секторі. Однак очікуваний економічний ефект від реалізації нової антикризової політики знівелювало застосування репресій, які продовжували використовувалися партійно-радянським керівництвом держави, як основний інструмент забезпечення виконання владних розпоряджень.

1. Шаповал Ю. Г. Голодомор і репресії в Україні/ Ю. Г. Шаповал/ Критика. – 2008. – № 12.

2. Кульчицький С. В. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення/ С. В. Кульчицький. – К.: Наш час, 2008.

3. Нікольський В. Репресивна діяльність органів ГПУ під час голодомору в УСРР (1932–1933 рр.)/ В. Нікольський / З архівів ВУЧК–ГПУ–КДБ. – 2001. – № 2.

4. Мошков Ю. А. Советское сельское хозяйство и крестьянство в середине 1930-х годов/ Ю. А. Мошков// Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927 – 1939: Документы и материалы. В 5-ти тт./ Т. 4. 1934 – 1936/ Под ред В. Данилова, Р. Маннинг, Л. Виолы. – М., 2002.

5. Зоря. – 1933. – 21 січня.

6. Зоря. – 1933. – 21 червня.

7. Зеленін І. Е. Был ли „колхозный неонеп”? / И. Е.

- Зеленин // *Отечественная история*. – 1994. – №2.
8. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6336.
9. ЦДАГО України. – Ф.1.– Оп. 20. – Спр. 6342.
10. ЦДАГО України. – Ф.1.– Оп. 6. – Спр. 285.
11. ЦДАГО України. – Ф.1.– Оп. 20. – Спр. 6343.
12. Галузевий державний архів Служби безпеки України. – Ф. 16. – Оп. 28. – Спр. 19.
13. *Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927 – 1939: Документы и материалы. В 5-ти тт./ Т. 4. 1934 -1936/ Под ред В. Данилова, Р. Маннинг, Л. Виолы.* – М., 2002.
14. Кульчицький С. В. Криза колгоспного ладу/ С. В. Кульчицький// *Український історичний журнал*. – 2003. – №5.
15. *Коллективизация сельского хозяйства. Важнейшие постановления Коммунистической партии и советского правительства. 1927 – 1935.* – М., 1957.
16. ЦДАГО України. – Ф.1.– Оп. 20. – Спр. 7180.

І. В. Сушик

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ВОЛИНСЬКОГО СЕЛА У ПЕРШЕ ПОВОЄННЕ ДЕСЯТИРІЧЧЯ

Для України, історично землеробської держави, де аграрний сектор у різні часи був одним із ключових у розвитку економіки, надзвичайно важливим є формування всебічно обґрунтованої, цілепрямованої та конструктивної аграрної політики, яка б за своєю логікою та принципами не лише відповідала курсу на прискорену трансформацію економічної системи країни, але й була її провідною ланкою.

Відродження українського села має стати пріоритетним напрямом соціально-економічних перетворень на сучасному етапі. Врахування історичного досвіду та наукове узагальнення як позитивних результатів, так і прорахунків попередніх років, у тому числі повоєнних, допоможе пробудити громадянський інтерес до проблем села, сконцентрувати зусилля на виведенні його з кризового стану.

Тема аграрної історії повоєнних часів цікава як вітчизняним, так і зарубіжним дослідникам. Значний науковий інтерес у цьому плані становлять праці В. Барана, В. Даниленка, В. Нечитайла, Б. Яроша. Колективна двотомна „Історія українського селянства”, за редакцією академіка В. Смоля, що вийшла в останні роки, підсумовує вже напрацьовану тематику.

Враховуючи складність і суперечливість аграрних перетворень на Волині у 40-50-ті роки минулого століття, автор публікації має на меті проаналізувати повоєнне становлення сільського господарства Волині, його інтеграцію в загальносоюзну систему, дослідити зміст, шляхи, методи, а також темпи колективізації краю.

У перші повоєнні роки сільське господарство Волині перебувало у вкрай складному становищі. З одного боку, воно зазнало значних втрат, нанесених війною, з іншого – потрапило у повну економічну залежність від центру, який і скеровував увесь відбудовчий процес щойно звільненого від фашистської окупації краю. Реалізацію швидкісних планів радянської влади стосовно аграрного сектора

гальмувала ситуація, що склалася тут після вигнання фашистів. Село було повністю виснажене й зруйноване.

На Волині ці втрати були особливо помітні. Пограбовано й знищено майже 378 колгоспів, в тому числі: 1087 виробничих, 545 тваринницьких, 1365 інших господарських приміщень, 708 житлових будівель. Повністю зруйновано 30 МТС, а належні їм 348 тракторів, 23 комбайни, 2 тис. одиниць сільгоспмашин – знищені або вивезені до Німеччини [1, 5]. Найбільше постраждали особисті господарства селян, де загальна сума збитків сягала понад 6,5 млрд. крб. Колгоспному господарству завдано шкоди на суму 836 млн. крб.

Для відбудови аграрного сектора Волині у перші повоєнні роки необхідно було вирішити два взаємопов'язаних завдання: в організаційно-господарському плані – завершити побудову радянської колгоспно-радгоспної системи, в соціально-економічному – реанімувати сільське господарство і вивести його щонайменше на довоєнний рівень.

З огляду на це, протягом 1944-1945 рр. влада ще не ставила питання про негайне відновлення довоєнних колгоспів і про широку роботу зі створення нових. Вона змушена була враховувати прихильність селян до індивідуального господарювання, бо саме в руках селян-одноосібників зосереджувалася більша частина земель, худоби, сільськогосподарського інвентаря.

Так, у Локачинському районі на 1946 р. колгоспів ще не було, а одноосібних господарств нараховувалось 5802, в користуванні яких перебувало 46965 га землі. У Любомльському районі на 1946 р. було організовано 2 колгоспи: ім. Сталіна у с. Скиби, який об'єднував 39 дворів загальною площею земельного масиву 347 га (27%), і колгосп ім. Леніна у с. Штунь, що об'єднував 17 дворів, загальною площею приблизно 100 га, що становили 1% від загального масиву району. Обидва колгоспи користувалися лише 292 га орної землі, що становило 1,7%, під сінокосами було 44 га (0,5%) [2, 68,56].

Більшість робочої худоби на 1946 р. у Любомльському районі була зосереджена в руках одноосібників. Наприклад, вони мали 2580 коней, водночас колгоспники – лише 21 коня. Відповідно ВРХ – 5550 одиниць і колгоспи – 30 од., свиней 5257 і 26 одиниць [3, 56]. Якщо у 1946 р. поголів'я ВРХ в одноосібних господарствах складало 195,2 тис. голів, свиней – 74,2 тис. голів, овець та кіз – 100 тис. голів, коней – 119,2 тис. голів, то у 1953 р. відповідно 200,9; 97,6; 70,5; 0,7 тис. гол. Колгоспи ж у 1946 р. володіли 0,2 тис. голів ВРХ, у 1953 р. – 154,4 тис. гол.; свиней у 1946 р. мали 0,1 тис. голів, у 1953 р. – 96,0 тис. гол. [4, 99-102].

Крім значної частини худоби одноосібники мали в користуванні великі земельні площі. Так, в Іваничівському районі на 1946 р. був лише один колгосп, який об'єднував 44 господарства, які володіли лише 0,7% земельної площі і 7280 одноосібних господарств, у користуванні яких було 71,6% від загальної кількості земель [5, 35].

Таким чином, у перші повоєнні роки (1944-1947 рр.) на Волині земля й худоба були зосереджені в руках селян-одноосібників, а колгоспи лише починали організовуватись і ще не набули масового характеру. Радянська влада очікувала, сподіваючись, що селянство добровільно прийде до колгоспної системи